

DENETİMLİ SERBESTLİKTE YENİDEN SOSYALLEŞME

Suç ve Dezavantajlılığın Sosyolojisi

Gönül DEMEZ / Elife KART / Meral TİMURTURKAN
Cihan ERTAN / Selim CANKURTARAN / Salih AKTİN

Bağlam Yayınları 439
İnceleme-Araştırma 296
ISBN 978-605-9911-33-7

Denetimli Serbestlikte Yeniden Sosyalleşme
Suç ve Dezavantajlılığın Sosyolojisi
Gönül Demez / Elife Kart / Meral Timurturkan
Cihan Ertan / Selim Cankurtaran / Salih Aktin

© Bağlam Yayıncılık
© Gönül Demez / Elife Kart / Meral Timurturkan
Cihan Ertan / Selim Cankurtaran / Salih Aktin

Birinci Basım: Ekim 2017
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa - Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	7
ŞEKİL LİSTESİ	10
SUNUŞ / F. Belkıs Kümbetoğlu	11
ÖNSÖZ.....	15
ARAŞTIRMANIN TANIMI, KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KAPSAM	27
DÖNÜŞEN BOYUTLARIYLA CEZALANDIRMA SİSTEMİ...37	
Suç ve Cezanın Toplumsal Boyutu ve Toplumsal Düzen	45
Cezalandırmada Yeni Anlayışlar, Yeniden Sosyalleşme ve Toplumsal Bütünleşme	47
Denetimli Serbestlik Uygulamasının Felsefi Temelleri ve Rehabilitasyon Süreci	54
Türkiye’de Denetimli Serbestlik Uygulaması	63
Denetimli Serbestlik Çalışmaları Sosyal Damga ve Dışlanma İlişkisi.....	69
Yeni Ceza Uygulamaları, Denetimli Serbestlik ve Rehabilitasyon Süreçleri.....	72
ARAŞTIRMA ALANI, YÖNTEMİ.....	77
Araştırma Yöntemi	81
ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZİ	93
DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	99
Cinsiyet ve Yaş Dağılımı.....	99
Öğrenim Düzeyi	101
Medeni Durum ve Çocuk Sayısı.....	102
SUÇ GEÇMİŞİ VE SUÇ TEKRARI	106
YAKIN ÇEVRE, SOSYAL İLİŞKİLER VE SUÇ	115
HÜKÜMLÜLÜK VE ÇALIŞMA YAŞAMI	125

DAMGA, SOSYAL DIŞLANMA VE DENETİMLİ SERBESTLİK.....	150
HÜKÜMLÜLERİN KENDİLERİNİ YETERSİZ GÖRDÜKLERİ ALANLAR VE DENETİMLİ SERBESTLİKTEN BEKLENTİLERİ.....	163
DEĞERLENDİRME, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	173
Öneriler.....	186
KAYNAKÇA	195
EK1: SORU FORMU	203
DİZİN	211

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine İnfaz İçin Gelen Karar Sayılarının Dağılımı	69
Tablo 2: Çocuk Sayısı	103
Tablo 3: Suç Türleri	106
Tablo 4: Madde Bağımlısı Olanların Denetimli Serbestlikten Faydalanan Diğerleriyle İlişki Kurma Oranları	108
Tablo 5: Daha Önce Suç İşleyenlerin İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı	110
Tablo 6: Suça Yönelten Nedenler	113
Tablo 7: Mahkûmiyet Durumunun Toplumsal İlişkilere Zarar Verdiğini Söyleyenlerin Cinsiyet Dağılımı	117
Tablo 8: Mahkûmiyet Durumunun Toplumsal İlişkilere Zarar Verdiğini Söyleyenlerin Yaş Dağılımı	118
Tablo 9: Aile İlişkileri Bozulanların Yaş Dağılımı	119
Tablo 10: Mahkûmiyet Durumunun Toplumsal İlişkilere Zarar Verdiğini Söyleyenlerin Medeni Durum Dağılımı	120
Tablo 11: Aile İlişkileri Bozulanların Medeni Durum Dağılımı	120
Tablo 12: Evliliğinde Problemler Yaşayanların Medeni Durum Dağılımı	121
Tablo 13: “Psikolojik Sorunlar Yaşadım” Diyenlerin Mesleki Dağılımı	122
Tablo 14: “Aile İlişkilerim Bozuldu” Diyenlerin Mesleki Dağılımı	123
Tablo 15: Öğrenim Durumuna Göre Denetimli Serbestliğin Toplumsal Bağları Güçlendirme Etkisi	124
Tablo 16: Hükümlülerin Mesleki Dağılımı	126
Tablo 17: Mahkûmiyet Durumunun İşini Kaybetmesine Neden Olduğunu Söyleyenlerin Mesleki Dağılımı	129
Tablo 18: Mahkûmiyet Durumunun İşini Kaybetmesine Neden Olduğunu Söyleyenlerin Yaş Dağılımı	130

Tablo 19: Mahkûmiyet Durumunun İşini Kaybetmesine Neden Olduğunu Söyleyenlerin Öğrenim Durumu.....	131
Tablo 20: Mesleğe Göre İş Bulma Yöntemi.....	134
Tablo 21: Yaşa Göre İş Bulma Yöntemi	136
Tablo 22: Medeni Duruma Göre İş Bulma Yöntemi.....	137
Tablo 23: Öğrenim Durumuna Göre İş Bulma Yöntemi	138
Tablo 24: Denetimli Serbestlikten İş Bulma Beklentisi Olanların Yaşa Göre Dağılımı.....	140
Tablo 25: İş Bulmada Karşılaşılan Zorluklar	140
Tablo 26: Denetimli Serbestlik Sürecinde Karşılaştıkları Güçlükleri “İş Bulamamak” Olarak Belirtenlerin Mesleki Dağılımı .	143
Tablo 27: İş Yaşamında Karşılaşılan Zorluklar.....	144
Tablo 28: İş Yaşamında Karşılaşılan Zorluklara “Hiç Bir Sorunla Karşılaşmıyorum” Diyenlerin Yaş Dağılımı	145
Tablo 29: İş Yaşamında Karşılaşılan Zorluklara “Hiç Bir Sorunla Karşılaşmıyorum” Diyenlerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	146
Tablo 30: Mahkûmiyet Durumunun Toplumsal İlişkilere Zarar Verdiğini Söyleyenlerin Mesleki Dağılımı.....	147
Tablo 31: Denetimli Serbestlik Sürecinde Karşılaştıkları Güçlükleri “Dışlandığımı Düşünüyorum” Olarak Belirtenlerin Mesleki Dağılımı	148
Tablo 32: Denetimli Serbestlik Sürecinde Karşılaştıkları Güçlükleri “Fırsatlara Erişim Konusunda Eşit Haklara Sahip Olmadığımı Düşünüyorum” Olarak Belirtenlerin Yaş Dağılımı.....	149
Tablo 33: Denetimli Serbestlik Sürecinde Karşılaştığı Güçlükleri “İş Bulamama” Olarak Belirtenlerin Yaş Dağılımı	150
Tablo 34: Denetimli Serbestlik Çerçevesinde Zorunlu Tutulan Yükümlülüklerin İşlenen Suça Göre Adil Olup/Olmadığı Konusundaki Görüşler.....	152
Tablo 35: Denetimli Serbestlik Yükümlülükleriyle İlgili Görüşler..	152

Tablo 36: Denetimli Serbestlik Yüklülükleriyle İlgili “Gereksiz Buluyorum” Diyenlerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	153
Tablo 37: Denetimli Serbestlik Hizmetinden Faydalanılan Zaman Diliminde Karşılaşılan Güçlükler	154
Tablo 38: Denetimli Serbestlik Hizmetinden Faydalanılan Zaman Diliminde Karşılaşılan Güçlüklere “Suçlu Olmamdan Dolayı Dışlanıyorum” Diyenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	156
Tablo 39: Denetimli Serbestlik Hizmetinden Yararlanılan Kurumda, Hizmetten Yararlanan Diğer Kişilerle Arkadaşlık Kurma Oranı.....	158
Tablo 40: Yaş Dağılımına Göre Denetimli Serbestlik Uygulamasının Toplumun Suçluya Bakışında Olumlu Etkisi	162
Tablo 41: Hükümlülerin Denetimli Serbestlik Hizmetlerinden Beklentileri	164
Tablo 42: Denetimli Serbestlik Süresince Alınan Özel ya da Kurumsal Destekler.....	166
Tablo 43: Denetimli Serbestlikten “İş Bulma” Beklentisi Olanların Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	168
Tablo 44: Denetimli Serbestlikten “İş Bulma” Beklentisi Olanların Mesleki Dağılımı	169
Tablo 45: Denetimli Serbestlikle İlgili Memnuniyet Düzeyi	170
Tablo 46: Kendilerini Geliştirmek İstedikleri Alanlar ve Oranları ..	170
Tablo 47: Kendilerini Geliştirmek İstedikleri Alanı “Sporda” Olarak Belirtenlerin Yaş Dağılımı	171
Tablo 48: Kendilerini Geliştirmek İstedikleri Alanı “Sporda” Olarak Belirtenlerin Medeni Durumu	172

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Cinsiyet Dağılımı	99
Şekil 2: Yaş Dağılımı	100
Şekil 3: Öğrenim Düzeyi	101
Şekil 4: Medeni Durum	102
Şekil 5: Suç Geçmişi	109
Şekil 6: İşlenen Suçun Kentlere Göre Dağılımı	110
Şekil 7: Denetimli Serbestlik Hizmetinden Faydalanmadan Önceki Mahkûmiyet Durumu	112
Şekil 8: Hapis Cezası Alanların Ceza Süreleri	113
Şekil 9: Mahkûmiyet Durumunun Toplumsal İlişkilere Zarar Verici Etkisi	115
Şekil 10: Hüküm Giymeden Önceki Gelir Ve Şimdiki Gelir Durumu	125
Şekil 11: Mahkûmiyet Durumunun İşin Kaybedilmesi Üzerindeki Etkisi	128
Şekil 12: İş Bulma Yöntemi	132
Şekil 13: İş Bulmada Çekilen Zorluk Oranları	139
Şekil 14: Denetimli Serbestlik Hizmetleri ile İlgili Farkındalık Düzeyleri	151
Şekil 15: Daha Önce Denetimli Serbestlik Hizmetinden Faydalanma Durumu	151
Şekil 16: Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Etkileri	157
Şekil 17: Denetimli Serbestlik Kapsamında Alınan Rehberlik Faaliyetlerinin Suçtan Uzaklaştırıcı Etkisi	159
Şekil 18: Denetimli Serbestlik Uygulamasının Toplumun Suçluya Bakışında Olumlu Etkisi	161
Şekil 19: Denetimli Serbestlik Süresince Alınan Özel ya da Kurumsal Destek Oranları	165

SUNUŞ

Türkiye’de ‘Denetimli Serbestlik Uygulamasını’ konu alan bu kitap, denetimli serbestlik uygulamasının kapsadığı değişen cezalandırma anlayış ve süreçlerinin dinamiklerini inceleyen bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Suçluların toplumdan soyutlanmadan ‘denetim ve gözetim altında’, normal yaşamlarına, topluma yeniden dönebilmelerinin araştırmalara konu edilmesi Türkiye’de oldukça yenidir. Denetimli serbestlik ABD ve Avrupa’da yaklaşık 200 yıla dayanan bir uygulama olmasına karşılık, Türkiye’de yasal olarak 2005 yılından itibaren yürürlüğe konan, uygulamada ise 2006 yılında hayata geçirilen bir sistemdir. Bu nedenle uygulamanın yeniliği ve bu alanda araştırmaların ortaya koyduğu veriler açısından kısıtlı bir veri temeli olması araştırmayı önemli kılmaktadır

Okuyucu bu kitapla özğün değeri yüksek bir niceliksel araştırmanın bulguları ile suçlu bireylerin cezalarının toplumsal hayat içinde devam ettirdikleri ve topluma karışarak deneyimledikleri yeniden sosyalleşme süreçleri hakkında bilgi sahibi olacaktır. Araştırma alanı ANTALYA’da Denetimli Serbestlik Uygulamasının gerçekteleştiği, ilgili müdürlüktür. Antalya’da denetimli serbestlik uygulamasına tabi tutulan 2560 suçlu bireyi (hüküm giymiş, cezası kesinleşmiş bireyler) kapsayan tarama araştırması okuyucusuna, suçlu bireylerin hapis hane sonrası yaşamları ve hüküm giymiş olarak yeni kimlikleriyle yeni yaşamları hakkında birçok noktada farklı bir bakış açısı göstermektedir. Okuyucu araştırma bulgularının yol göstericiliğinde, yazarların kavramları ile ‘dışlanma, damgalanma, eski yaşama ilişkin kayıplar ve etkileri, ceza sonrası hayatı yeniden kurma, toplumsal bağları yeniden oluşturma’ gibi zorlu süreçleri yaşayanları bu kitapta bulabileceklerdir.

Kitap sosyal bilim araştırmaları açısından değerlendirildiğinde bazı noktalara dikkatimizi çekmektedir;

Öncelikle Türkiye’de sosyolojik araştırmaların odaklandığı konuların dışında, toplumun büyük ölçüde dışladığı bir grubu ‘hem

denetimli hem serbest olma durumu içinde, cezasının devamı niteliğinde bir süreçte suça iten ortamlardan uzaklaşmaya çalışarak yaşayan suçlu bireyleri incelemektedir.

Günümüzün ‘moda’ konuları göç, kimlik, LGBT bireyler, küreselleşme gibi; birçok sosyolojik araştırmaya konu olurken, daha az önemsenen yoksullar, suçlular yani toplumsal kaynak ve fırsatlarından en az yararlananlar üzerine araştırmalar sayılıdır. Bu anlamda kitaba temel olan araştırma; haklarında çok az bilgiye sahip olunanlardan bir gruba, bir suçtan mahkûm olan ve yeniden topluma katılanlara ilişkin veri tabanı oluşturacak nicel veriyi sağlamaktadır.

Bu araştırmada 2006 yılından itibaren Türkiye’de uygulanan bir cezalandırma sisteminin başarısı, etkileri, sorunları, bu uygulamadan yararlanan suçlu bireylerce değerlendirilmiştir. Bu ve benzeri değerlendirme araştırmaları uygulamaların başarısını, sürekliliğini, sorunlarını ortaya çıkarmaları açısından önemlidir. Tek tek bireylerin durumları dikkate alınarak onların toplumsal hayata katılımlarını sağlayacak programların da değerlendirmesini mümkün kılacak bulgular, hukuksal açıdan çok, sosyolojik açıdan nelerin göze önüne alınması, nelerin değiştirilmesi ve dönüştürülmesi gerektiğini de göstermektedir.

Bireysel ve toplumsal fayda dikkate alınarak başlatılan denetimli serbestlik uygulamasının sosyolojik olarak değerlendirilmesinin toplumsal bütünleşme ve rehabilitasyon kavramlarını yeniden düşünmeye yönelteceği açıktır. Kurumsal hizmetlerin özellikle dışlanmış gruplar söz konusu olduğunda niteliği, hedef gruplarının seçimi, hizmetlerin yenileştirilmesi ve yeni politikaların geliştirilmesi, hizmetten amaçlananın yerine getirilebilmesinde elzemdir. Bunun için gereken bilgileri sunması açısından da bu araştırma önemli bir katkı sunmaktadır.

Sosyolojide yeniden sosyalleşme ve toplumsal uyum üzerine yapılan araştırmalar daha çok göçmen bireyleri (iç ve dış göç süreci sonrası) hedef alırken, bu kitapta cezası kesinleşmiş mahkûm (hükümlü) olarak adlandırılan bireylerin yeniden sosyalleşme dinamikleri ortaya konmaktadır. Sosyalleşme ve bütünleşmede istihdam

en temel hususlardan biridir. Bireyi toplumdaki uzaklaştıran işsizlik sorununun çözümü, sosyal ilişkilerini güçlendirebileceği bir çevreye kavuşması hükümlüler için, diğer bireylere göre çok daha fazla yaşamsaldır. Denetimli serbestlik uygulamasının bu çerçevede geliştirilen programlarının da değerlendirilmesi kitapta özellikle dikkat çekicidir.

Sosyal bilim araştırması yapmak ülkemizde oldukça zor koşullarla mücadeleyi gerektirmektedir. İlk zorluklardan biri izin sorunlarıdır. Aşılması gereken izin süreçleri çoğu zaman bıktırıcı, uzun zaman dilimlerine yayılan ve bazen de olumsuzlukla sonuçlanan araştırma adımlarından biridir ve çoğunlukla araştırmacılar için motivasyon kırıcılar arasında başı çekmektedir. Özellikle bazı kurumlarda araştırma yapmak büyük bir çaba ve sabır gerektiren bir uğraş olur. Örneğin, hastaneler, okullar, hapishaneler bu türden kurumlardır. Kitapta yer alan araştırma, ortaya koyduğu veriler açısından ‘zor bir alan’dan gelmektedir. Kurumsal desteğe rağmen, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nden ve Akdeniz Üniversitesi etik kurulundan gereken izinleri almak uzun ve yorucu bürokratik süreçler içermiştir ve yaklaşık 2 ay beklenmiştir. Araştırmanın TÜBİTAK desteği de dikkate alındığında görece ‘çabuk’ alınmış bir izin sonrası araştırma başlamıştır. Bu çalışmada denetimli serbestlik kurum desteği sağlanmış ve bu zor alanı incelemenin görece kolaylaşması mümkün olabilmektedir. Benzer olarak kurumsal desteklerin sağlanmasının diğer araştırmacıları motive edici olacağı belirtilmesi gereken hususlardandır.

Günümüz Türkiye’inde sosyal bilimler arasında psikoloji çok tercih edilen ve deyim yerinde ise oldukça ‘prestijli’ bir konum elde etmiş ve öğrencilerin gözdesi haline gelmiştir. Psikoloji tercihinde bulunan öğrenciler için bu kitap üzerine çalışmalar yapabilecekleri önemli bir hedef gruba işaret etmektedir; Mahkûm bireylerin psikolojisi. Kitapta önemle vurgulandığı gibi, denetimli serbestlik uygulamasından yararlanan mahkûm bireylerin psikolojik destek talebi bulunmaktadır. Psikolojik sorunlar yaşayanların oldukça yüksek oranda olması denetimli serbestlik uygulamasından beklentilere de işaret etmektedir. Denetimli serbestlik uygulaması ile “bi-

reyin sosyal yaşama ilişkin kaygı ve korkularını en aza indirmek” hedeflenmektedir. Bireyin yeniden kurmaya çalıştığı yaşamında kendini daha güvende hissetmesi, kendisine ilişkin algısını, özsaygısını yükseltmesi amaçlanmaktadır.

Kitap, psikolojik, kültürel, ekonomik, hukuksal ve daha birçok boyutun iç içe geçmişliğinin mahkûm bireylerin yeni yaşamlarındaki etkilerini, bundan sonraki yeni araştırmalarda tartışılacak çeşitli yanlarına ışık tutmaktadır. Bu alanda yapılacak niteliksel araştırma verilerinin konuya ilişkin daha derinlemesine kavrayışlara yol açacağı kitapta önerilmektedir. Cezalandırmadaki yeni yöntemleri ve yaklaşımları da aydınlatacak araştırmalar ülkemizde sosyal bilimlerin bu alanda veri tabanının gelişmesini sağlayacaktır.

Prof. Dr. F. Belkis Kümbetoğlu
İzmir, 2017